

ALEXANDER LITVINENKO / YURI FELSHTINSKY
TOMÁŠ LEMEŠANI

RUSKO V PLAMENŇOCH

Ako vznikol Putinov režim
a krvavé hry tajných služieb

ALEXANDER LITVINENKO, YURI FELSHTINSKY

RUSKO V PLAMEŇOCH: FSB VYHADZUJE RUSKO DO VZDUCHU

Odkaz Putinovej obete – Ako vznikol režim v Kremli a ako funguje

Prepracované a rozšírené vydanie 2022 s prekladom a úpravou Tomáša Lemešaniho

Alexander Litvinenko a Yuri Felshtinsky

Copyright © 2022 by Yuri Felshtinsky, s povolením používania a distribúcie pre Českú republiku a Slovensko pre Tomáša Lemešaniho.

Všetky práva vyhradené, vrátane práva na reprodukciu. Žiadna časť tejto knihy nesmie byť použitá alebo reprodukováná akýmkoľvek spôsobom bez písomného súhlasu vydavateľa, s výnimkou stručných vyjadrení obsiahnutých v kritických článkoch a recenziách.

ISBN

epub 978-80-97400-84-2

mobi 978-80-97400-85-9

pdf 978-80-97400-83-5

Obsah

Predslov	3
Skratky a termíny.....	10
O autoroch.....	11
Predslov k aktualizovanému, druhému vydaniu od Y.Felshtinského	12
Kapitola 1. Vojna FSB v Čečensku.....	14
Kapitola 2. Vzburá špeciálnych služieb.....	22
Kapitola 3. Moskovský kriminalista proti FSB.....	27
Kapitola 4. Nikolaj Platonovič Patrušev.....	37
Kapitola 5. Zlyhanie FSB v Riazani	39
Kapitola 6. FSB sa uchýlila k masovému teroru.....	59
Kapitola 7. FSB proti ľudu.....	81
Kapitola 8. Špeciálne skupiny FSB	98
Kapitola 9. FSB organizuje vraždy na objednávku	104
Kapitola 10. Spravodajské služby a únosy	110
Kapitola 11. Reformovať alebo rozpustiť FSB?.....	117
Doslov autora slovenského vydania	122

Predslov

Naposledy sme sa s Alexandrom rozprávali po telefóne. Bolo to 8. novembra 2006. Okolo piatej ráno bostonského času mi volali z moskovských novín Novaja Gazeta so žiadosťou o vyjadrenie k šíriacej sa informácii, že Alexandra otrávil. Požiadal som ich, aby sa ozvali neskôr a zavolať som Alexandrovi. V tom čase už ležal v londýnskej nemocnici. Povedal mi, že schudol zhruba 15 kíla a že jeho telo nedokáže prijať akékoľvek potraviny ani tekutiny. No jeho hlas bol veľmi silný. Rozprávali sme sa 15 až 20 minút, možno aj dlhšie.

V ten deň Alexander veril, že prežil pokus o vraždu. Chápal, že ho otrávil. Vedel, že za tým stála ruská Federálna bezpečnostná služba (FSB). A bol si istý, že rozkaz vydal ruský prezident Vladimir Putin. No rovnako si bol istý tým, že prežil a najhoršie už má za sebou. Priveľmi som sa ho nevypytoval. Tušil som, že je príliš zoslabnutý na to, aby analyzoval situáciu a odpovedal na moje dotazy. „O niekoľko dní budem doma,“ povedal mi. „Budeme mať čas porozprávať sa neskôr“.

Alexander Litvinenko zomrel 23. novembra. Bol bývalým podplukovníkom Federálnej bezpečnostnej služby, kde svojho času pôsobil v špeciálnej jednotke proti organizovanému zločinu. Bola to jeho profesia. Bol to jeho život.

Spoznali sme sa v roku 1998. Vtedy prežíval veľmi ťažké časy. Od svojich nadriadených dostal rozkaz, no prvýkrát v živote nevedel čo robiť. Rozkaz znel zabiť istého veľmi bohatého ruského žida, ktorý nahromadil slušný obnos peňazí počas Jelcinovej éry. Meno tohto ruského žida bolo Boris Berezovskij. Toho času bol dokonca vládnym predstaviteľom – pôsobil ako výkonný tajomník Spoločenstva nezávislých štátov.

Alexander sa nakoniec rozhodol. Prišiel k Berezovskému a povedal mu o svojom rozkaze. Následne s tým vyšiel aj na verejnosť. Na tlačovej konferencii vyhlásil, že niektorí z najvyšších generálov FSB jednoznačne porušovali zákon a dávali svojim podriadeným dôstojníkom nelegálne rozkazy.

To bol koniec Alexandrovej kariéry v FSB. Vyhodili ho. Prvýkrát som ho stretol v deň, keď sa pripravoval na túto pamätnú tlačovú konferenciu.

Alexander bol veľmi energický človek. Ako atlét nepil ani nefajčil, čo je na ruského muža veľmi vzácny prípad. Dlho sme sa rozprávali. Práve som prišiel do Moskvy, kde som nežil od roku 1978, kedy som emigroval do Spojených štátov. Všetko bolo pre mňa nové a bol som pripravený počúvať. Rozprával mi príbehy o svojom živote celé hodiny. Mnohé jeho príbehy boli desivé, keďže pracoval pre mocnú FSB a žil veľmi zložitým životom. Niektoré príbehy sa mi ani trochu nepáčili. Boli to príbehy o zverstvách, ktoré páchala ruská armáda v Čečensku – o upaľovaní či pochovávaní Čečencov zaživa a tiež veľmi názorné popisy ich mučenia.

Alexander dobre vedel, že skôr či neskôr bude za svoju „zradu“ na tlačovej konferencii potrestaný a že mu nedokáže pomôcť ani bohatý a vplyvný Boris Berezovskij. Mal pravdu. V marci 1999 bol Alexander zatknutý a uväznený za vymyslený „zločin“, ktorý podľa vlády spáchal pred niekoľkými rokmi.

Prepustili ho v decembri 1999, v čase, keď už som v Rusku dávno nebol a Putin sa mal čoskoro stať prezidentom. Od samého začiatku Putinovho funkčného obdobia sa mi nepáčilo, čo robil s Ruskom. Rozpustil hornú komoru Ruského parlamentu, opätovne zaviedol starú sovietsku hymnu a do najvyšších vládných pozícií dosadil svojich dobrých priateľov a kolegov z FSB. Mnohokrát som si

spomenul na jedny z našich prvých rozhovorov s Alexandrom, ktoré sme viedli v kancelárii Borisa Berezovského v Moskve. Alexander tvrdil, že ak sa Putin dostane k moci, spustí čistky. Nepohodlných ľudí nechá zavraždiť, alebo zatknúť. „Cítim to. Zabije aj nás. Ver mi, viem o čom hovorím.“ To bolo na začiatku roku 2000, krátko predtým ako sa Putin stal prezidentom. Ako mohol Alexander vedieť, že ho zatknú? Ako mohol rozumieť Putinovi tak dobre a tak skoro? Ved' to bolo v čase, keď ho ostatní ešte stále považovali za moderného demokratického lídra.

V tom čase som sa venoval novej štúdiu. Vyšetroval som explózie v bytových domoch, ktoré sa odohrali naprieč niekoľkými ruskými mestami v septembri 1999 a vyžiadali si viac ako 300 životov. Bol to najhorší teroristický čin, aký sa kedy v Rusku stal.

Prišiel som k záveru, že tieto teroristické počiny majú na svedomí ruské bezpečnostné služby, ktoré z nich následne obvinili Čečencov, aby vyprovokovali Druhú čečenskú vojnu. Tá sa napokon rozprúdila 23. septembra 1999, krátko po útokoch. No bolo v tom aj mnoho vecí, ktoré som nemohol vedieť ani pochopiť. Potreboval som na to Alexandra. Preto som odletel do Moskvy, aby som sa s ním stretol a požiadal ho o pomoc. Rozprávali sme sa celú noc. Povedal mi, že niečo veľmi podobné explóziám z roku 1999 sa odohralo v Moskve v roku 1994 – tesne pred Prvou čečenskou vojnou a predchádzajúcimi prezidentskými voľbami. „Zisti všetko čo sa dá o Maxovi Lazovskom. Bol agentom FSB a viedol teroristickú kampaň v roku 1994. Ak pochopíš Lazovskeho – ako pracoval, ako vybudoval svoju organizáciu – pochopíš všetko. Jurij, ale buď opatrný. Ak sa ktokoľvek dozvie, že vyšetruješ Lazovskeho, zabijú ťa. Rýchlo sa dovtípi, že sa nezaujímaš o rok 1994, ale o rok 1999. No kľúčom ku všetkému je Lazovskij a jeho systém.“

Moskvu som opustil nasledujúce ráno, 24. septembra 2000. Odnášal som si poznámky, ktoré sa stali kostrou našej knihy Rusko v plameňoch. Bola to moja posledná návšteva Ruska.

Tú istú noc v Moskve sme rozoberali aj Alexandrov útek. Prepustili ho z väzenia, no bol pod 24-hodinovým dohľadom FSB. Dve autá – v každom boli traja ľudia – ho sledovali počas dňa. Jedno auto malo službu vždy v noci. Videl som to na vlastné oči, keď som ho prišiel navštíviť. V Rusku nemal žiadnu budúcnosť a jeho ďalšie zatknutie bolo len otázkou času.

V máji 2000 som sa prvý a jediný krát pokúsil vyjednávať s FSB. Chcel som vedieť, či sa mi podarí dosiahnuť nejakú dohodu a získať garanciu imunity pre Alexandra. Zdalo sa mi, že deväť mesiacov, ktoré Litvinenko protizákonne strávil vo väzení boli dostatočným „trestom“ za jeho tlačovú konferenciu z novembra 1998. Cez prostredníka, ktorý s FSB nemal nič spoločné, som si dohodol stretnutie s Litvinenkovým bývalým šéfom. Bol ním generál FSB Evgenij Chocholkov.

„Nebude jednoduché sa s ním rozprávať,“ varoval ma Alexander. „Je to veľmi seriózný človek a bojachtivý generál. Takže pri ňom buď opatrný. A ešte jedna vec... vo vojne utrpel bombový šok. Keď sa rozčúli, nedá to najavo, no začne sa trochu zajakávať. Všetci sme vedeli, že keď sa Chocholkov začne zajakávať, je s nami koniec.“

Stretnutie sa odohralo 22. mája v súkromnej reštaurácii na Kutuzovského prospekte, v prosperujúcej štvrti známej všetkým Moskovčanom. Od človeka, ktorý toto stretnutie zorganizoval, som sa dozvedel, že Litvinenkov život a slobodu bude s veľkou pravdepodobnosťou možné kúpiť za niekoľko miliónov dolárov. Aby som bol úprimný, očakával som, že všetko skončí pri obyčajnom úplatku, ako sa to už v Rusku často stáva.

Pred malú reštauráciu som dorazil o 7:30 večer. Na dverách visela cedulka „zatvorené“. Otvoril som dvere a vošiel dnu. Bolo to útulné miesto a uprostred miestnosti už stál pripravený stôl. Kuchár, ktorý ten stôl chystal, dostával inštrukcie od majiteľa – vysokého muža so širokými ramenami.

„Prišiel som priskoro?“ Spýtal som sa majiteľa. „Prišiel som na stretnutie s generálom Chocholkovom.“

„Nie, nie, ste tu presne načas,“ odpovedal prívetivý majiteľ. „Podďte, vitajte. Som generál Chocholkov.“

„Takže táto reštaurácia je vaša?“ spýtal som sa prekvapene. Neplánoval som totiž začať túto konverzáciu zrovna reštauráciami.

„Áno, je moja. Aj kuchár je môj. Priviedol som si ho z Taškentu. Pracoval pre mňa v Taškente. Viete, býval som umiestnený v Taškente.“

Hlavou sa mi začali preháňať myšlienky. Taškent. Hlavné mesto Uzbekistanu. Uzbecká politická mafia. Chocholkov tam bol prevelený v časoch, keď bol Uzbekistan súčasťou Sovietskeho zväzu.

„Viete,“ pokračoval Chocholkov, „nemám túto reštauráciu, aby mi zarábala peniaze. Mám ju pre mojich priateľov. Je to veľmi pohodlné. Je to miesto, kde si môžete ísť sadnúť a porozprávať sa – presne ako teraz my dvaja. Kde by sme sa stretli, keby tu táto reštaurácia nebola? Na ulici? Mimochodom, môj kuchár je veľmi dobrý. Pijete vodku?“

„Pijem.“

„Vynikajúco.“

Generál nám obom nalial prvý pohárik a rozhovor sa začal.

Pokúsil som sa zistiť, či je FSB pripravená nechať Litvinenka na pokoj. A ak áno, za akých by to bolo podmienok. Mal som len jediný argument. Litvinenko si už odsedel 9-mesačný rozsudok, a to bol dostatočný trest za jeho „zločin“. Ak by FSB garantovala, že Litvinenkovi neublížia, bol som pripravený uzavrieť dohodu a na oplátku garantovať, že Litvinenko ako bývalý agent FSB nezverejní kompromitujúce informácie, ktorými disponuje.

Generál mi však vysvetlil, že Alexandrovi neodpustia, pretože sa vzoprel systému. To nie je dovolené nikomu. A tých deväť mesiacov, ktoré už strávil vo väzení, boli iba začiatkom jeho problémov. Tiež mi vysvetlil, že ak by on, generál Chocholkov zajtra náhodou narazil na Litvinenka, uškrtní ho vlastnými rukami.

Počas toho ako to generál hovoril, zároveň aj ukázal, ako presne by sa jeho ruky chopili Alexandrovho krku. Výraz Chocholkovovej tváre, dovtedy vcelku prívetivý a pokojný, sa zrazu zmenil a začal byť desivý.

Nasledovala prestávka, ktorá mi prišla veľmi dlhá. Ticho prelomil generál.

„Myslel som to o-o-obrazne, samozrejme len o-o-obrazne,“ povedal, ťažko sa zajakávajúc.

„Vlastne,“ pokračoval o niečo pokojnejšie, „samozrejme existuje cesta z tejto situácie. FSB zvykla mať ekonomické oddelenie. Zamestnávalo zhruba 300 až 400 našich agentov, ktorí sa špecializovali v ekonomických záležitostiach. Viete, dnes, pri vzostupe trhovej ekonomiky začala ostro rásť aj

ekonomická kriminalita. Ľudia kradnú peniaze štátu, otvárajú si kasína, obchody, reštaurácie, neplatia dane a všetok biznis robia v hotovosti. Je úplne nemožné držať si o nich prehľad. Aby sme sa s týmito zločinmi dokázali vysporiadať, FSB vytvorila nové ekonomické oddelenie. Nuž, a náš spoločný známy, Berezovskij, presvedčil prezidenta, aby toto oddelenie zrušil. Povedal mu, že bolo vytvorené len kvôli tomu, aby pomáhalo FSB vydierať firmy. Tých 300 až 400 našich najlepších expertov bolo prepustených. Majú rodiny, deti. A nemajú čo jesť. Takže ak Berezovskij obnoví toto oddelenie, Alexandrovi Litvinenkovi zrejme môžeme odpustiť.“

„Takže táto reštaurácia je miestom, kde môžu hladné deti prepustených agentov FSB dostať jedlo zadarmo?“

„V skutočnosti je to presne tak,“ odpovedal Chocholkov a rýchlo sa postavil. „Pretože my sami máme ako štátni zamestnanci veľmi nízke platy. Nemôžeme si ani len dovoliť ísť do normálnej reštaurácie. Nemáme peniaze.“

„Ale Berezovskij mi rozprával, že keď raz prespával v jednom z najdrahších hotelov vo Švajčiarsku a šiel dolu k bazénu, videl tam generála Alexandra Koržakova – bývalého šéfa Jelcinovho bezpečnostného aparátu.“

„To bol len dar od nás všetkých. On sám nemá v peňaženke ani rubľ. Každý z nás sa poskladal po rubli či dvoch – všetci agenti čo ho poznali – a kúpili sme mu pobyt v luxusnom rezorte ako dar.“

„Chápem. Ale Litvinenko mi rozprával, že existuje videozáznam ako ste raz v kasíne prehrali desiatky tisíc dolárov za jediný večer.“

„To bolo v službe. Pracoval som na jednom prípade. Práve prebiehala operácia v kasíne. Dostal som oficiálne prostriedky na hazardovanie a takpovediac som ich prehral. Samozrejme, kasíno mi následne preplatilo peniaze, o ktoré som prišiel. Teda, preplatilo ich nám, štátnej pokladnici, vláde. Takže možno existuje videozáznam, ale žiaden zločin sa nestal. Bola to len práca pre štát.“

„Nie je aj nejaký iný spôsob ako nechať Litvinenka na pokoj, ktorý by nezahŕňal obnovu ekonomického oddelenia? Chápete, my ho len tak neopustíme a nenecháme vám ho napospas. Vy ste boli jeho šéfom, máte lepšiu predstavu o tom, čo všetko Litvinenko vie a čoho je schopný. Ak ho nenecháte na pokoj, budeme s vami bojovať. Nemali by ste nás podceňovať. Nemáme síce zbrane ani oficiálne preukazy FSB, no Berezovskij má peniaze a vplyv, Alexander má informácie a ja znalosti. Nemali by ste nás podceňovať. Ak Litvinenka nenecháte na pokoj, budeme bojovať. Verte mi, nebude sa vám to zdať ako drobná záležitosť.“

„Už je pol jednej ráno,“ vyhlásil Chocholkov. „Ráno musím skoro vstávať do práce. Vy pravdepodobne tiež musíte ísť domov. Máte auto?“

„Nie, zavolám si taxík.“

„Nerobte si starosti. Môj kuchár Vás odvezie domov. Viete, nočná Moskva už nie je taká bezpečná ako kedysi. My dvaja sme mali otvorený a úprimný rozhovor. Tiež by ste nás nemali podceňovať. No hlavne, nepreceňujte Berezovského vplyv. A k tomu, čo ste spomínali... nemám pochybnosti o tom, že máte veľa znalostí. Sám som navštívil veľa miest. Hovorím niekoľkými európskymi jazykmi. Takže, tiež by ste nás nemali podceňovať.“

Chocholkov vôbec nevytiahol otázku peňazí. Tiež som o peniazoch nepovedal ani slovo.

„Vec sa má takto,“ povedal som Alexandrovi, keď som sa s ním stretol. „Je to zlé. Ty aj Marina odtiaľto musíte odísť. Nedožiješ ani do konca roka. Pri najlepšom scenári skončíš vo väzení. Najhorší scenár ti vysvetľovať nemusím.“

Vtedy sme ten rozhovor nedokončili. Do Alexandrovho bytu som sa vrátil v noci 24. septembra 2000, aby som s ním prediskutoval našu spoločnú knihu.

Plán bol extrémne jednoduchý. V priebehu najbližších dvoch týždňov Alexander prekročí hranice – na mieste, ktoré si sám vyberie – a nikomu o tom nedá vopred vedieť. Vráťane mňa. Hneď ako prekročí hranice, odletím za ním, kdekoľvek už bude, aby som sa presvedčil, že je všetko v poriadku, skutočne je mimo krajiny a nesedí v kancelárii prokurátora FSB. Potom dám vedieť Marine Litvinenkovej, že Alexander je slobodný. Ona následne zájde do cestovnej kancelárie a kúpi dovolenku pre seba a svojho syna Anatolija do ktorejkoľvek európskej krajiny. Kamkoľvek bude najjednoduchšie získať víza. Zaplatí čokoľvek to už bude stáť, len aby sa dostali z krajiny tak skoro ako to len bude možné. Akonáhle Marina a Anatolij opustia Rusko, kontaktujem ambasádu niektorej z krajín západnej Európy alebo Spojených štátov, rýchlo zariadim azyl pre rodinu Litvinenkových a operáciu môžeme považovať za úspešnú.

„Hlavne prekroč hranice. To je hlavné. Zvyšok môžeš nechať na mňa.“

„Prekročím hranice,“ povedal mi Alexander. „O to si nerob starosti.“

Neprešli ani dva týždne a naozaj prekročil hranice. V Ruskom meste Soči nastúpil Alexander na parník, ktorý od čias Sovietskeho zväzu cestoval medzi prístavmi na pobreží Čierneho mora. Za starých čias patrili všetky tieto prístavy do veľkého impéria ZSSR. Impérium sa odvtedy rozpadlo a prístavy sa stali súčasťami rôznych krajín, no malý parník stále premával po svojej starej trase. Alexander prišiel do Soči a nalodil sa na čiernomorský parník so svojim ruským pasom. Desiatimi dolármi podplatil colníka, aby neskontroloval, či sa jeho meno nenachádza na zozname osôb, ktoré nemajú dovolené opustiť Rusko.

Tých desať dolárov mu zabezpečilo prechod do najbližšieho gruzínskeho prístavu. Odtiaľ zamieril do hlavného mesta Gruzínska, Tbilisi, odkiaľ mi zavolať. Okamžite som odletel do Gruzínska. Medzičasom už Marina Litvinenkova vybavovala dvojtýždňovú cestu do španielskej Marabelly, aby si užila dovolenku na juhu Španielska s jej synom Anatolijom a skupinou ruských turistov.

Pre Alexandra bolo najnáročnejších niekoľko nasledujúcich dní. Našou jedinou nádejou bolo, že FSB si neuvedomí dostatočne rýchlo čo sa deje. Že si nevšimnú, že im zmizol z dohľadu nielen Alexander, ale celá jeho rodina.

Bol to súboj s časom a na každej hodine záležalo. Všetko šlo podľa plánu, no Alexander bol nervózny. A nemohol zavolať Marine. Akýkoľvek telefonát mohol byť zachytený a všetko by zmazal. Naš harmonogram sme mali do detailov dohodnutý. V určitý dátum a čas som mal prísť na letisko v Malage a stretnúť sa tam s Marinou a Anatolijom. Nechal som Alexandra v Tbilisi a odletel do Španielska presne podľa plánu. Alexander sa mi neskôr priznal, že pokým som sedel v lietadle, zosypal sa a zavolať Marine z gruzínskeho mobilu. Riskoval tým, že zruinuje celú operáciu.

„Marina, kde si?“

„Odlietame. Strácam signál...“ bolo všetko, čo Marina stihla zakričať do telefónu.

Spojenie bolo prerušené.

Stál som pod eskalátorom na letisku v Malage, čakajúc na skupinu ruských turistov. Marina a Anatolij nemali takmer žiadnu batožinu. Podľa inštrukcií si nemala brať so sebou nič, čo by akýmkoľvek spôsobom mohlo ruským colníkom naznačiť, že do Španielska neodchádza na dva týždne, ale navždy. Akonáhle som uvidel ich tváre, volal som Alexandrovi: „Tvoja rodina je v Španielsku.“ Odviezol som Marinu do hotela v Marabelle, nasledujúc skupinu ruských turistov, a vysvetlil jej celý plán. Strávil som v Marabelle niekoľko dní, pokým si Marina a Anatolij na situáciu trochu nezvykli, a potom odletel späť do Gruzínska. Alexander medzitým chodil po Tbilisi ako tiger v kletke.

Akonáhle sa Alexander a Marina stratili z dohľadu, ľudia z FSB okamžite pochopili, že Litvinenkovi utiekli. Správne predpokladali, že útek bol s najväčšou pravdepodobnosťou zorganizovaný mnou. Federálna bezpečnostná služba Ruskej federácie sa teda rozhodla chytiť nás prostredníctvom môjho mobilu, ktorý v FSB poznali. Každú pol hodinu mi volali dvaja ľudia, ktorí chceli vedieť ako sa mám a aké je počasie v Bostone. Jeden bol môj starý známy, ktorý v máji zorganizoval stretnutie s generálom Chocholkovom, druhý bol major FSB Andrej Ponkin, ktorý bol pridelený Litvinenkovcom do role „rodinného priateľa“. Podrobne som im rozprával o mojom živote aj o počasí v Massachusetts. Telefón som nemohol vypnúť, pretože to bolo moje jediné spojenie s Alexandrom a Marinou. Našou jedinou nádejou bolo, že budeme rýchlejší a mobilnejší ako lietajúca čata najatých vrahov, ktorých FSB vyslala do Gruzínska. A aj sme boli.

V tomto bode už o situácii vedelo aj Veľvyslanectvo USA v Gruzínsku. Americké bezpečnostné služby so mnou otvorili diskusiu o osude rodiny Litvinenkovcov. Americké veľvyslanectvo v Tbilisi sa však nedokázalo prispôbiť našim časovým obmedzeniam. Keď sa situácia podľa nášho názoru stala kritickou a Alexander si spočítal, že nájomní vrahovia FSB už dorazili do Tbilisi, odleteli sme do Turecka. Bez toho, aby sme o tom dali Američanom vedieť, keďže sme nemali dôvod veriť, že FSB naše rokovania s veľvyslanectvom neodpočúva. Turecko nevyžadovalo žiadne vstupné víza pre Alexandra, alebo jeho rodinu. Akonáhle som Alexandra priviedol do tureckého mesta Antalya a nechal ho v hoteli, obratom som odletel do Španielska, kde na mňa Marina a Anatolij čakali na už známom malagskom letisku. Dňa 27. októbra som priviedol Marinu a Anatolija za Alexandrom do päťhviezdičkového hotela v tureckom meste Antalya. Ubytovali sme sa pod falošnými menami. Pod mojím vlastným menom som rezervoval niekoľko izieb v hoteloch naprieč rôznymi časťami mesta. Samozrejme, nikdy sme do nich ani len nevkročili.

Americké veľvyslanectvo v Gruzínsku posunulo Litvinenkov prípad americkému veľvyslanectvu v Turecku. No ani tu sme nemali dojem, že Američania urobia rýchle rozhodnutie o udelení politického azylu pre Litvinenkovcov. Samozrejme, to všetko bolo pre mňa veľmi znepokojujúce. Odletel som domov do Bostonu, aby som pokračoval v rokovaní so CIA priamo na mieste. Aby Alexander a jeho rodina nezostali v Turecku osamote, Alexander Goldfarb nasadol na najbližší let z New Yorku do Antalye. Obaja sme leteli cez Londýn. Na letisku Heathrow sa však naše cesty stretli iba telefonicky. Stručne som mu opísal situáciu a odletel do štátov, kde CIA definitívne potvrdila rozhodnutie, že Litvinenkovcov neprijmú.

Dňa 1. novembra s nimi Goldfarb odletel do Londýna, kde Alexander, jeho žena a syn požiadali o azyl. V auguste 2001 moskovský denník Novaja Gazeta zverejnil niekoľko kapitol z našej pripravovanej knihy.

Odvtedy bolo zavraždených niekoľko ľudí, ktorí nám pomáhali. Poslanci ruského parlamentu Vladimir Golovljov a Sergej Jušenkov nám pomohli previezť nahrávky zakázaného dokumentu Vražda Ruska, ktorý vychádzal z našej knihy. Obaja boli zastrelení. Golovljov bol zavraždený 21. augusta 2002 a Jušenkov 17. apríla 2003. Jurija Ščekočichina, poslanca ruského parlamentu a zástupcu šéfredaktora novín Novaja Gazeta – kde pracovala aj nedávno zavraždená Anna Politkovská – otrávil. Dlhší čas strávil v kóme až pokým 3. júla 2003 nezomrel. So Ščekočichinom som sa stretol v chorvátskom Záhrebe v júni 2001 a dal mu rukopis Ruska v plameňoch na uverejnenie v jeho novinách.

Do konca roka 2003 sme v lotyšskej Rige vytlačili 5-tisíc kópií ruskej verzie tejto knihy. Túto edíciu sme otvorene a legálne poslali na predaj do Moskvy. Zásielku však cestou skonfiškovala FSB. Podľa oficiálneho stanoviska totiž kniha odhaľuje štátne tajomstvá. Tým najväčším, samozrejme, bolo, že ruské bezpečnostné služby stáli za teroristickými útokmi z roku 1999. A tak sa prvýkrát od 70. rokov – keď boli v ZSSR zakázané diela Alexandra Solženicina – stalo, že bola v Rusku oficiálne zakázaná kniha.

Napriek vraždám sme v našej práci pokračovali a zozbierali nové materiály. Urobili sme čo sa dalo. Snažili sme sa ostať v bezpečí a nažive. Zlyhali sme. Šesť rokov po tom, ako sme pristáli v Londýne, som stratil svojho spoluautora. Dňa 1. novembra 2006 ho otrávil a pod predslov tejto edície Ruska v plameňoch sa môžem podpísať už iba sám.

Jurij Felštinskij

4. február 2007

Skratky a termíny

Federálna bezpečnostná agentúra - AFB

Ústredná spravodajská služba - CIA

Spoločenstvo nezávislých štátov - CIS

Federálny úrad pre vládnu komunikáciu a informácie - FAPSI

Federálny úrad pre vyšetrovanie - FBI

Federálna bezpečnostná služba Ruskej federácie, Federálna kontrarozviedka, Federálna služba osobnej stráže - FSB

Ústredné spravodajské oddelenie - FSK, neskôr FSB

Výbor pre štátnu bezpečnosť - GRU

Krasnodarský hliníkový závod - KRAZ

Ministerstvo bezpečnosti - MB

Ministerstvo pre mimoriadne situácie - MCHS

Ministerstvo obrany - MO

Medzirezortná bezpečnostná služba - MSB

Moskovské kriminálne oddelenie - MUR

Ministerstvo vnútra - MVD

Organizácia pre bezpečnosť a spoluprácu v Európe - OBSE

Okresný bytový úrad - REU

Regionálne oddelenie na boj proti organizovanému zločinu - RUOP

Externá spravodajská služba - SVR

Špeciálny útočný tím špeciálnych zbraní - SWAT

Trinitrotoluén, chemická výbušnina - TNT

Úrad dlhodobých programov - UPP

Úrad pre analýzu zločineckých organizácií - URPO (patrí pod FSB)

Zväz sovietskych socialistických republík, Sovietsky zväz - ZSSR

Útočné vzdušné sily - VDV

O autoroch

Alexander Valterovič Litvinenko sa narodil v roku 1962 vo Voroneži. V roku 1980, po skončení strednej školy, bol povolaný do armády. Počas nasledujúcich dvadsiatich rokov sa vypracoval z vojaka na podplukovníka. Od roku 1988 pracoval v kontrarozviedke KGB. Od roku 1991 pracoval v Ústrednom úrade FSB. Špecializoval sa na boj proti terorizmu a organizovanému zločinu. Za vykonávanie spoločných operácií s ministerstvom vnútra pri pátraní a zadržaní obzvlášť nebezpečných zločincov mu bol udelený titul "Veterán ministerstva vnútra". Zúčastnil sa na bojových operáciách v mnohých tzv. horúcich miestach bývalého Sovietskeho zväzu a Ruska. V roku 1997 bol preložený do najtajnejšej jednotky ruskej Federálnej bezpečnostnej služby - Riaditeľstva zločineckých organizácií - ako starší operatívny pracovník, zástupca náčelníka 7. oddelenia.

V novembri 1998 vystúpil na tlačovej konferencii v Moskve, kde kritizoval vedenie FSB za nezákonné príkazy, ktoré dostal. V marci 1999 ho zatkli na základe vykonštruovaných obvinení a umiestnili do vyšetrovacej väzby FSB Lefortovo. V novembri 1999 bol oslobodený, ale priamo v súdnej sieni, po prečítaní oslobodzujúceho rozsudku, ho zatkla FSB a uväznila ho v druhom vykonštruovanom trestnom prípade. V roku 2000 bolo druhé trestné konanie zastavené a Litvinenko bol prepustený. Bolo proti nemu začaté tretie trestné konanie. Po vyhrážkach FSB a vyšetrovateľov voči jeho rodine bol nútený imigrovať a bolo proti nemu začaté štvrté trestné stíhanie. V máji 2001 mu bol v Spojenom kráľovstve udelený politický azyl.

Alexander Litvinenko zomrel 23. novembra 2006 v Londýne na otravu polóniom 210. Smrť Alexandra Litvinenka rozvírila svetovú verejnú mienku. Prípád otravy sa vyšetruje.

Yuri Felshtinsky sa narodil v roku 1956 v Moskve. V roku 1974 nastúpil na Fakultu histórie Moskovského štátneho pedagogického inštitútu pomenovaného po Leninovi. V roku 1978 emigroval do Spojených štátov, kde študoval históriu najprv na Brandeis University a potom na Rutgers University, kde získal titul Ph. D. (história). V roku 1993 obhájil doktorskú dizertačnú prácu na Inštitúte histórie Ruskej akadémie vied (RAS). Je zostavovateľom-editorom a komentátorom niekoľkých desiatok zväzkov archívnych dokumentov, autorom kníh *Boľševici a ľavicoví socialistickí revolucionári* (Paríž, 1985); *K dejinám našej uzavretej spoločnosti* (Londýn, 1988; Moskva, 1991); *Krach svetovej revolúcie* (Londýn, 1991; Moskva, 1992); *Vodcovia v práve* (Moskva, 1999); *Korporácia: Rusko a KGB za prezidenta Putina* (v spoluautorstve s V. Pribylovského (New York, 2008); či *"KGB hrá šach"* (spoluautorstvo s B. Gulkom a V. Popovom, Moskva, 2009).

Predslov k aktualizovanému, druhému vydaniu od Y.Felshtinského

27. augusta 2001 vyšlo v špeciálnom vydaní denníka Novaja Gazeta niekoľko kapitol z knihy "FSB vyhadzuje Rusko do vzduchu". Neskôr vyšla naša kniha v angličtine a ruštine v USA a vo Francúzsku bol natočený dokumentárny film "Blowing Up Russia" v ruštine, angličtine, francúzštine a nemčine.

V Rusku sú kniha aj film dodnes zakázané. Vynaliezaví čitatelia si, samozrejme, môžu knihu stiahnuť z internetu. V publikovanej podobe však kniha zostala ruským čitateľom nedostupná. V roku 2003 sme sa rozhodli vytlačiť 5 000 výtlačkov knihy v Rige a legálne, po zaplatení cla, doviezť knihu "FSB vyhodila Rusko do vzduchu" na predaj do Moskvy. 23. decembra 2003 však FSB zadržala nákladné auto so zásielkou na 111. kilometri Volokolamskej diaľnice na ceste do Moskvy a náklad zhabala. O to naliehavejšia bola potreba druhého vydania.

Necítili sme sa však oprávnení pripraviť čitateľa o možnosť prečítať si pôvodný text. Druhé vydanie pozostáva z pôvodného textu s drobnými opravami a doplnkami a z príloh: najdôležitejších a najzaujímavejších dokumentov zozbieraných od prvého vydania, ako aj najvýznamnejších článkov a rozhovorov týkajúcich sa udalostí zo septembra 1999.

Dúfame, že druhé vydanie nepostihne rovnaký osud ako to prvé. Ubezpečujeme našich čitateľov, že chápeme dobu, v ktorej žijeme, a sme pripravení v prípade potreby vydať tretie, štvrté, piate... vydanie knihy.

* * *

Túto časť predslovu k druhému vydaniu knihy sme napísali spolu s Alexandrom Litvinenkom vo februári 2004. Vo februári 2005 bol mierne upravený. Rukopis druhého vydania však zostal nezverejnený. Nepodarilo sa nám nájsť vydavateľa. Potom prišiel 1. november 2006 a všetko sa zmenilo. Alexander bol otrávený.

Naposledy som s ním telefonoval 8. novembra. Okolo piatej hodiny ráno bostonského času mi zavolali z Novaja Gazety a požiadali ma, či by som sa mohol vyjadriť k správe, že Alexander Litvinenko bol práve otrávený v Londýne. Bolo to krátko po vražde Anny Politkovskej v Moskve a jediné, na čo som myslel, bolo, že teraz zavraždili Sašu. Ale už po niekoľkých sekundách rozhovoru bolo jasné, že Saša žije. Požiadal som novinára, aby mi zavolať o 20 minút, a vytočil som Litvinenkov mobilný telefón. Alexander bol v londýnskej nemocnici. Jeho stav bol vážny, ale jeho hlas bol pokojný, silný. Rozhovor ho neunavil a rozprávali sme sa dlho, asi 15-20 minút, možno aj dlhšie. Alexander nám povedal, že schudol 15 kg, že nemôže jesť ani piť. Že sa s jeho telom deje niečo strašné. "Pozri, keby mi ponúkli, či mám toto absolvovať znova, alebo si odsediť rok vo väzení, vybral by som si rok vo väzení, prisahám..." Alexander si myslel, že to najhoršie má za sebou.

Litvinenko vedel, že sa ho pokúsili otráviť, že sa tak stalo na príkaz a z rúk FSB. Litvinenko pochopil, že príkaz na jeho zabitie prišiel od Putina osobne. Napriek tomu si bol istý, a túto istotu preniesol aj na mňa, že pokus o atentát prežil. Nepoložil som mu veľa otázok. O niekoľko dní ho mali prepustiť z nemocnice, vtedy by sme sa mohli porozprávať.

23. novembra zomrel Alexander Litvinenko. Stretol som ho v roku 1998, v ten osudný večer, keď sa so skupinou svojich kamarátov z FSB, z Riaditeľstva pre boj s organizovaným zločinom, pripravoval na tlačovú konferenciu, na ktorej plánoval hovoriť o príkaze, ktorý dostal na zabitie Borisa Berezovského. Uskutočnila sa tlačová konferencia. Litvinenko bol nútený opustiť FSB.

Litvinenko vedel, že táto tlačová konferencia mu nikdy nebude odpustená. V roku 1999 ho zatkli a uväznili na základe vykonštruovaných obvinení. Vyšetovanie trvalo deväť mesiacov. A celý ten čas bol Litvinenko vo väzení. Ani vojenská prokuratúra však nedokázala dokázať Litvinenkovu vinu a v roku 2000 bol Alexander prepustený. Bolo jasné, že to nebude trvať dlho, že pri prvej príležitosti Litvinenka buď uväznia, alebo zabijú. Alexander sa teda rozhodol odísť z Ruska. Napriek písomnému záväzku neopustiť krajinu a absencii zahraničného pasu sa mu podarilo prekročiť hranice. Jeho manželka Marina a syn odleteli legálne do Španielska na dovolenku (mali zahraničné pasy). Všetci traja potom pricestovali do Londýna cez Turecko, kde Litvinenko požiadal o politický azyl. Stalo sa tak 1. novembra 2000.

Knihu sme vydali v roku 2002. Pokračovali sme v zhromažďovaní dokumentov a materiálov týkajúcich sa témy bombových útokov na domy v Rusku. Robili sme, čo sme mohli. Snažili sme sa pracovať opatrne, snažili sme sa zostať nažive. Boli sme porazení. O svojho spoluautora som prišiel šesť rokov po tom, ako emigroval do Londýna. Zomrel na otravu 23. novembra 2006. Predslov k druhému vydaniu knihy "FSB vyhadzuje Rusko do vzduchu" bude podpísaný len mojím menom.

Yuri Felshtinsky 24. novembra 2006.

Kapitola 1. Vojna FSB v Čečensku

Rusko je opäť vo vojne. A kde! Na severnom Kaukaze. Akoby Afganistan neexistoval. Akoby priebeh, výsledok a dôsledky tejto vojny vyhlásenej v mnohonárodnostnom štáte hrdému, bojovnému ľudu neboli vopred jasné. Ako sa mohlo stať, že v najdemokratickejšom období vývoja začalo Rusko jednu zo svojich najhanebnejších vojen?

Vojna si vyžaduje mobilizáciu zdrojov, zvýšenie rozpočtov silových štruktúr, rezortov a ministerstiev. Vojna zvyšuje úlohu, význam a vplyv ľudí v uniformách a bráni pokračovaniu prozápadných hospodárskych reforiem.

Vojna vedie krajinu do izolácie od spoločenstva civilizovaných krajín, pretože ju zvyšok sveta nepodporuje a je pre ňu nepochopiteľný.

Kedysi obľúbený a populárny prezident stráca podporu obyvateľstva aj svetového spoločenstva. Chytený do pasce nemá inú možnosť, ako odstúpiť pred vypršaním svojho mandátu a odovzdať moc FSB výmenou za záruky imunity pre seba a svoju rodinu. Vieme, kto z toho mal prospech: tí, ktorí dostali moc od Jeľcina. Vieme, ako sa to podarilo: prostredníctvom vojny v Čečensku. Zostáva už len pochopiť, kto to všetko zorganizoval.

Čečensko sa ukázalo byť najslabším článkom mnohonárodnostnej ruskej mozaiky. KGB považovala Džochara Dudajeva za svojho človeka a nemala námietky proti jeho nástupu k moci. Generál Dudajev, člen komunistickej strany od roku 1968, bol preložený z Estónska do rodného Grozného, akoby sa postavil proti miestnym komunistom, bol zvolený za prezidenta Čečenskej republiky a v novembri 1991 vyhlásil nezávislosť Čečenska, čím ruskej politickej elite ukázal, k akému rozkolu vedie Rusko liberálny Jeľcinov režim.

V roku 1994 už politické vedenie Ruska pochopilo, že nie je pripravené udeliť Čečensku nezávislosť. Udelenie suverenity Čečensku by skutočne mohlo viesť k ďalšiemu rozpadu Ruska. Ale bolo skutočne možné rozpútať občiansku vojnu na severnom Kaukaze? "Stana vojny", opierajúca sa o silové rezorty, verila, že to je možné. Verejná mienka však musela byť na vojnu pripravená. Verejná mienka by sa dala ľahko ovplyvniť, ak by Čečenci začali bojovať za svoju nezávislosť prostredníctvom teroristických činov. Zostávalo preto už len jedno: zorganizovať v Moskve výbuchy s "čečenskou stopou".

Federálna kontrarozviedka (bývalá KGB a budúca FSB) vedela, že ruská armáda a opozičné sily proti Dudajevovi začnú každým dňom s plánovaným obliehaním Grozného, a preto sa prvýkrát pokúsila zorganizovať teroristickú operáciu v Moskve s cieľom rozduchať protičečenské nálady, vyhlásiť za vinníkov čečenských separatistov a na základe nepriateľstva ruských obyvateľov potlačiť hnutie za nezávislosť v Čečensku.

Je dôležité poznamenať, že tak 18. novembra, ako aj v budúcnosti "čečenský teroristi" mimoriadne zle načasovali výbuchy a navyše tvrdili, že sa na nich nepodieľali (čo samotný teroristický čin robí zbytočným). V novembri 1994 bola verejná mienka v Rusku a na celom svete na strane čečenského ľudu. Prečo teda Čečenci potrebovali uskutočniť teroristický čin v Moskve? Bolo by oveľa prirodzenejšie uskutočňovať sabotáže na ruské sily umiestnené na čečenskom území.

Takže 18. novembra 1994 došlo k výbuchu na železničnom moste cez rieku Jauza v Moskve. Podľa opisu odborníkov vybuchli dve silné nálože, každá s približne 1,5 kilogramom trhaviny. Dvadsať metrov železničnej trate bolo zničených. Most sa takmer zrútil. K útoku však došlo predčasne, ešte predtým, ako vlak prešiel cez most. Na mieste výbuchu sa našla roztrhaná mŕtvola atentátnika, kapitána Andreja Ščelenkova, zamestnanca ropnej spoločnosti Lanako. Ščelenkov pri montáži bomby na most omylom inicioval výbuch.